

EVOLUȚIA ETNODEMOGRAFICĂ A MOLDOVEI MEDIEVALE (1400-1774)

Valeriu BULGAC

Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală

L'évolution ethnodémographique de la Moldavie médiévale se laisse mieux saisir si on la compare avec les situations des pays de l'Europe Occidentale et Orientale aux XIVème – XVIIIème siècles. Les tableaux démographiques proposés viennent montrer les phénomènes analysés.

În articolul de față avem scopul să determinăm evoluția etnodemografică din Moldova medievală comparativ cu situația demografică din Europa. În ce privește populația totală, estimată de către unul dintre cei mai mari experți în demografia istorică pentru sectoarele geografice ale continentului, aceste diferențe profunde le evidențiază sudul Europei (Grecia, Balcanii, Italia, Peninsula Balcanică, Italia, Peninsula Iberică), ar fi numărat după calcule inevitabil foarte aproximative 25 mil. de locuitori în 1340 și 19 mil. în 1450; Europa Occidentală și Centrală – Franța, Țările de Jos, Insulele Britanice, Germania, Țările Scandinave – 35,5 mil. în 1340 și 22,5 mil. în 1450; întreaga Europă Orientală – 13 mil. și 9,5 mil. în 1450. Cifrele de mai sus pun în evidență gradul de populare extrem de redus al celui de-al treilea sector al continentului, în care întreaga Rusie ar fi depășit 6 mil. de locuitori, iar vastul spațiu polono-lituanian – 2 mil. Dar și în interiorul Europei Central-Occidentale și de Sud diferențele erau cu siguranță remarcabile. Pentru cele două date considerate, cele 10, și, respectiv, 7,5 mil. în Italia prezentau o populație mult mai densă față de cele 9 și, respectiv, 7 mil. pentru întreaga Peninsulă Iberică. Cele 19, și, respectiv, 12 mil. estimate pentru Franța și Țările de Jos sugerează un grad de populare mult mai mare față de cele 7,5 mil. calculate pentru întregul complex germano-scandinav [1]. Trebuie să stabilim numărul meșterilor, categoriile sociale ale țăranilor, a păturii înstărite și a călugărilor și categoriile și genurile de ocupație pe care le efectuau. Populația Moldovei era considerată în jur de 300.000, aproape 50.000 erau orașeni. De exemplu, în 1484 în momentul cuceririi sale de către turci, Cetatea Albă ar fi avut, potrivit unui izvor venețian, 20.000 de locuitori și era cel mai mare oraș din Moldova, unde ocupațiile principale erau pescuitul și morăritul, construcțiile, construcția corăbiilor, lemnăritul și prelucrarea metalelor, la fel ca și la Chilia [2]. Armenii au fost siliți să caute refugiu în Moldova medievală în calea lor spre Europa Occidentală [3]. Unele colonii armenice din Moldova datează de mare vechime [4]. Locuitorii armeni apar în Chilia, Bârlad, Vaslui, Iași, Orhei [5] cu sistemul lor administrativ. În orașele-porturi ale Moldovei, o preponderență mai mare aveau armenii, grecii și italienii, având un sistem de organizare religios, profesional și etnic, ce denotă existența unei organizări urbane în cadrul târgurilor Moldovei medievale.

C.C. Giurescu consideră că în Cetatea Albă și Chilia locuiau destul de puțini italieni și armeni [6], ce poate fi real, din considerentul că ei erau comercianți și cămătari, iar în orașe ca acestea trebuie să ai cui vinde. În afară de Cetatea Albă, unde călătorul francez Ghilbert de Lannoy afirmă în 1421 că populația este alcătuită din genezezi, români și armeni [7], de Suceava, Roman, Iași și Botoșani amintite mai înainte, mai existau comunități armenice, mai cu seamă în orașele vechi ale Moldovei. Le constatăm documentar la Hotin, Siret, Vaslui și Bârlad [8], mai târziu le vom constata și în alte orașe moldovene.

De exemplu, din 41.523 de familii de contribuabili 14.115 locuiau între Prut și Nistru. În acest număr nu sunt incluși meșterii, numărul lor este necunoscut, doar dacă ne referim la comerțul casnic.

Tabelul 1

Catagrafia birnicilor din 1591 în spațiul Pruto-Nistrean, întocmit de Ștefan Ciobanu

Ținutul	Țărani (birnici)	Săraci (calicii) ce nu erau supuși impozitării	Curteni (boieri)	Vătași (conducătorii satelor, ce răspundeau de strângerea birului)	Nemeși (proprietarii de pământ), țărani liberi (răzeși)	Popi (fețele bisericesti)	Total
Hotin	1.960	232	77	41	122	95	2.527
Soroca	1.714	204	114	14	14	193	2.287
Orhei	2.657	-	380	-	226	-	3.263
Lăpușna	1.538	288	501	42	352	88	2.807
Tigheciu	2.260	220	286	50	325	88	3.229
Total	10.129 sau 50.645 țărani cu membrii familiei lor	544 sau 2.720	1.358 sau 7.790	147 sau 735	1.218 sau 6.090	364 sau 1.820	14.115 sau 70.175 locuitori în zona sătească [9]

Observăm că numărul meșteșugarilor nu este cunoscut, însă considerăm că din numărul țăranilor meșterii prezentau 3% din numărul total. 303 meșteri de diferite profesii găsim pentru anul 1591, iar din numărul popilor care, evident, erau meșteri în icoane și în alte lucrări bisericești, putem include popii și ajutorii lor ca meșteri de cărți și ca ajutori de tipărire a cărților. În tabel nu se specifică locuitorii orașelor ca Soroca, Hotin, Cetatea Albă și Chilia. După toate probabilitățile, în Chilia în sec. XIV-începutul sec. XV locuiau 5.000 locuitori, în Cetatea Albă – 20.000 locuitori și în Soroca – circa 1.500 locuitori, Bender și Tighina – circa 2.000-3.000 locuitori, Hotin – undeva 2.000 de locuitori cu tot cu garnizoana, fapt observat din documentele vremii. Deci, în total circa 31.500 locuitori la care adăugăm 70.165 locuitori din zona sătească – 101.665 locuitori.

Tabelul 2

Numărul contribuabililor conform catagrafiei din 1591 și 1742 și creșterea procentuală a lor

Ținuturi	Numărul de case la 1591 (gospodării)	Numărul de case la 1742 (gospodării) (N.Iorga. Studii și documente Vol.VI, p.342)	1742 în % față de 1591
Suceava	5.064	5.200	102,7
Neamț	3.566	5.064	142
Dorohoi	1.829	3.200	114,5
Hârlău	3.773	4.320	
Botoșani	1.944	1.120	
Cernăuți	1.356	2.000	149
Iași	3.031	2.880	95
Cârligătura	732	1.000	136,6
Vaslui	2.023	2.080	102,8
Tutova	1.173	2.560	94,2
Bârlad	943		
Lăpușna	2.862	7.240	87,1
Orhei	3.263		
Soroca	2.187		
Fălciu	1.672	3.040	185,4
Covurlui	1.990	2.480	124,6
Bacău	736	3.440	220,2
Trotuș	826		
Tecuci	1.658	4.300	259,2
Putna	2.748	8.800	320,2
Roman	1.320	2.000	151,5
Total	41.523 sau 206.615 la sate	56.404 sau 282.020 la sate	135,8

Tabelul 3

Catagrafia din 1591 ce reiese din Documentele privind Istoria României [10]

Ținuturi	Țărani birnici	Vătași (conducătorii satelor, ce răspundeau de strângerea birului)	Nemeși (proprietarii de pământ) țărani liberi (răzeși)	Curteni (boieri)	Popi (fețele bisericești)	Total în ținut
Soroca	1.918	14	93	114	48	2.187
Hotin	2.148	41	122	77	95	2.483
Iași	2.270	-	279	482	-	3.031
Fălciu	1.077	33	177	328	58	1.672
Orhei	2.657	-	266	380	-	3.263
Neamț	3.083	16	56	283	128	3.566
Tecuci	1.073	27	217	281	60	1.658
Vaslui	1.252	38	253	403	77	2.023
Bârlad	637	22	129	155	-	943

Covurlui	1.556	40	82	270	42	1.990
Tutova	1.511	28	148	226	60	1.773
Dorohoiului	1.510	21	50	124	121	1.829
Tigheciului	2.480	50	325	268	88	3.211
Suceava	4.568	34	61	181	220	5.064
Hârlău	1.706	14	34	109	81	1.944
Lăpușna	1.879	42	352	501	88	2.862
Cernăuți	1.163	41	66	17	69	1.356
Roman	1.054	12	49	149	56	1.320
Trotuș	656	24	73	66	7	826
Bacău	536	23	64	102	11	736
Cârligătura	516	10	50	156	-	732
Putna	2.040	42	315	311	40	2.748
Total	37.090 sau 185.450	575 sau 2.875	3.221 sau 16.105	4.983 sau 244.915	1.349 sau 6.745	47.217 sau 236.085 locuitori

Această cifră înmulțită la 5 prevedea în epoca antică un ostaș la 5 locuitori sau capi de familie. În epoca medievală, dacă admitem că întemeietorul satului avea la 20 sau 30 de case, până la 40 de case la 1.800 de sate obținem o altă cifră. Să vedem tabelul 4.

Tabelul 4

Numărul populației Moldovei după cele trei variante de numărare a locuitorilor conform numărului de sate și urmărind pe secole

Numărul de sate	Numărul de gospodării – 20 Varianta I	Numărul de gospodării – 30 Varianta II	Numărul de gospodării – 40 Varianta III
1.600 începutul sec. XIV	160.000	240.000	320.000
1.700 sec. XV	170.000	255.000	340.000
1.800 sec. XVI	180.000	270.000	360.000
1.900 în sec. XVII	190.000 locuitori	285.000 locuitori	380.000 locuitori

În general, am examinat cele trei variante pornind de la familia patriarhală împrumutată de la slavi unde trăiau până la 20 de familii și, din acest considerent, am examinat cele trei variante din care observăm că populația sătească a Țării Moldovei era de până la 400.000 la sfârșitul sec. XVII, în jurul anilor 1600-1650 la care se adăugau până la 100.000 locuitori de la orașe, deci 1/5 parte din numărul total sau 18-20% din numărul populației Moldovei, fără raialele Bender și Reni, unde locuiau până la 40-60 mii de locuitori. Trebuie de luat în vedere că în această socoteală a caselor sau gospodăriilor nu intrau orașenii și o parte dintre cei din sate ce țineau de orașe, cât și nemeși, curteni și vâtași, numărul caselor sau gospodăriilor ar ajunge la 54.000 de case sau la 30.000 locuitori – 400.000 locuitori dacă luăm în considerație dese războaie, calamități naturale, dacă luăm în calcul că existau 1.800 de sate cu 30 de case în gospodărie, iar dacă luăm 40 de case în sate și mai adăugăm și orașele care ajungeau la 75.000 de locuitori, rezultă deci circa 500.000 de locuitori în anii buni.

Tabelul 5

Numărul de case și gospodării conform catagrafiei din 1591[11] și din 1742 conform datelor „sămile vistiriei Moldovei” din 1742 [12]

Ținuturi	Numărul de case la 1591 (gospodării)	Numărul de case la 1742 (gospodării)
Suceava	5.064 sau 25.320	5.200 sau 26.000
Neamț	3.566 sau 17.830	5.064 sau 25.320
Dorohoi	1.829	3.200
Hârlău	3.773 sau 18.865	4.320 sau 21.600
Botoșani	1.944	1.120

Cernăuți	1.356 sau 6.780	2.000 sau 10.000
Iași	3.031 sau 15.155	2.880 sau 14.400
Cârligătura	732 sau 3.660	1.000 sau 5.000
Vaslui	2.023 sau 10.115	2.080 sau 10.400
Tutova	1.173 sau 5.865	2.560 sau 12.800
Bârlad	943 sau 4.715	
Lăpușna	2.862 sau 14.310	7.240 sau 36.200
Orhei	3.263 sau 16.315	
Soroca	2.187 sau 10.935	
Fălciu	1.672 sau 8.360	3.040 sau 15.200
Covurlui	1.990 sau 9.950	2.480 sau 12.400
Bacău	736 sau 3.680	3.440 sau 17.200
Totuș	826 sau 4.130	
Tecuci	1.658 sau 8.290	4.300 sau 21.500
Putna	2.748 sau 13.740	8.800 sau 44.000
Roman	1.320 sau 6.600	2.000 sau 10.000
Total	204.615 mii locuitori	282.020 total

Obligațiile la care au fost impuși după 1739 țărani și abuzurile administrației au provocat spargerea și părăsirea satelor. Din această cauză, în 1749 numărul familiilor era de circa 70.000 familii – 350.000 locuitori, iar în 1757 – circa 39.000 familii impozabile – 195.000 locuitori [13].

În cazul Moldovei, Constantin Racoviță emitea la 1756 un hrisov, care prin prevederile sale înlesnea întoarcerea la vetrele lor a numeroșilor bejenari moldoveni [14]. După 1757, mulți dintre pribegi au revenit în țară, lor adăugându-se un procent însemnat de imigranți, în special din Transilvania. În 1651-1774 ar fi trecut la sud de Carpați, după calculul realizat de Louis și Tiberiu Roman pe baza analizei critice a izvoarelor – circa 6.100 familii din Transilvania [15]. În 1767 ambasadorul Prusiei la Poartă raporta, exagerând vădit, că în acel an au trecut din Transilvania în Moldova și Țara Românească 24.000 de familii [16]. Într-un memoriu, înaintat în 1773 Curții de la Viena de românii din Transilvania, numărul mare al celor plecați dintre ei și stabiliți în Moldova și Țara Românească a stârnit îngrijorarea locuitorilor de aici, care, cuprinși de panică, ar fi exclamat: „Întreaga Transilvanie a venit la noi” [17].

În 1774 au trecut în componența raialelor turcești ținutul Hotin și o mare parte din ținutul Tigheci, și doar o mică parte din ea a trecut la ținutul Fălciu. În ce privește Transnistria, care în 1754 nu era menționată în documente ca Noua Serbie, se menționau 2.997 suflete sau gospodării sau capi de familie [18]. Deci, 2.997 capi de familie înmulțind cu coeficientul de 5 persoane – 14.985 locuitori sau dacă am spune Transnistria până la Bug. Dintre aceștia peste 50% erau de origine români (moldoveni).

Demir Dragnev face o analiză a documentului din 1742 [19] unde analizează dinamica populației și procesele demografice în spațiul Carpato-Danubian în sec. al XVIII-lea. Dacă luăm în considerație că în anul 1591 în țară locuiau aproape 460.000 locuitori, iar în anul 1742 aproximativ 400.000-450.000 aceștia erau birnicii la care adăugăm aproximativ 50 de mii neimpozabili boieri, nemeși, curteni vătăji, popi (deci în total 500.000 locuitori).

Tabelul 6

Populația Moldovei în 1774 – suprafața și densitatea populației

Ținuturi	Suprafața în km	Populația	Densitatea (locuitori pe km pătrat)
Cernăuți	2.622	40.465	15,5
Tecuci	2.475	31.900	12,9
Neamț	4.350	53.275	12,2
Putna	3.375	38.620	11,4
Tutova	2.700	29.385	10,9
Roman	1.632	17.550	10,7
Cârligătura	975	10.270	10,5
Bacău	3.592	36.740	10,2
Fălciu	2.100	19.320	9,1

Hotin	4.650	41295	8,9
Dorohoi	2.232	19.175	8,6
Botoșani			
Hârlău	3.525	29.825	8,5
Covurlui	2.855	17.755	6,2
Iași	6.500	37.810	5,8
Suceava	7.900	45.885	5,8
Vaslui	2.000	11.405	5,7
Soroca	5.457	27.945	5,1
Câmpulung-Suceava	2.515	11.195	4,6
Greceni	1.300	5.185	4,0
Orhei	8.212	32.075	3,9
Câmpulung-Cernăuți	1.982	5.920	3,0
Codreni	727	1.345	1,8
Hotârnicești			
Total	73.566	564.340	7,6

Din tabel se observă că lipsește ținutul Hotin, în totalitate în anul 1774, unde nu se știe numărul total de meșteșugari, precum și cel al Bugeacului și al Bucovinei s-au pierdut se vede din tabel de la 73.566 la 60.049, deci diminuându-se cu încă 13.517 km față de 27.000 km pe care i-a pierdut Moldova în Bugeac. Așadar, se observă o populație de 73.566 de familii în anul 1774, iar comparativ cu anul 1742, pe același teritoriu se concentrau sau se numărau 82.900 de familii [20]. Meritoriile sunt recensămintele efectuate în anii 1772-1774, aflate la Moscova [21]. În anul 1774 din 40.530 orașeni din totalul numărului locuitorilor de 564.340 locuitori și 3% clasele privilegiate, boierii, clasele I, II, III, negustorii din ghildele I, II, III, și clerul la care se adăugau 25.000 de țigani ce lucrau în gospodăriile boierești, dar care nu erau precizați în recensământ. Fără Bucovina și ținutul Hotin, populația orășenească a crescut de la 40.530 în 1774 la 61.080 în 1803. În 1775 în Iași existau 1.353 de case [22]. Iar conform materialelor Recensământului din 1774 [23] – 1205 case, iar împreună cu suburbiile atingeau 3.073 [24].

Din acest tabel se constată că lipsește ținutul Iașilor de peste Prut și ținutul Bugeac.

Populația catolică îngloba o anumită varietate în structura etnică și socială a orașelor din Moldova și domina numeric alte grupuri alogene. La aceasta au contribuit diverși factori, dar, în primul rând, politica statală a domnilor față de străini, ospitalitatea și toleranța religioasă și etnică a populației autohtone. Moldova era singura țară din Europa Centrală și de Sud-Est unde n-au fost atestate conflicte interetnice și interconfesionale. Cu exclusivitatea orașelor din vest și sud-vest, catolicii constituiau o componentă majoră în orașele din sudul Moldovei. Influența și integrarea reciprocă a populației catolice și ortodoxe au jucat un rol determinant în crearea specificului în aceste orașe. Coexistența diferitelor culturi pe parcursul secolelor a dat naștere unei simbioze de realizări în structura etnică și socială și administrativă, în arhitectura urbană și bisericăască, obiceiuri și tradiții. Conform datelor statistice, elaborate pe baza relatărilor misionarilor de la sfârșitul sec. XVI-începutul sec. XVII, orașele cu populație catolică considerabilă erau, după populația ce locuia, unguri, germani (sași), armeni, greci, azeri, cerchesi.

Bacău: Quirini – 5,4%; P.Baksic – 43%; B.Baseti – 46%;

Baia: Quirini – 10,5%; P.Bonici – 13%; P.Baksic – 21%; B.Baseti – 20%;

Bârlad: P. Bonici – 12%; P.Baksic – 17%; B.Baseti – 14%;

Cotnari: B.Quirini – 60%; P.Baksic – 57%; B.Baseti – 21%;

Huși: P. Bonici – 40%; P.Baksic – 89,2%; B.Baseti – 43%;

Târgul Neamț: B.Quirini – 30%; P.Bonici – 17%; P.Baksic – 18%; B.Baseti – 15%;

Trotuș: P.Baksic – 43%; B.Baseti – 33 [25].

Aceste date pot fi spicuite din colecția „Călători străini despre Țările Române”, unde se ia numărul de case și numărul de catolici în orașele Moldovei – cu precădere erau unguri și sași.

La fel, este necesar de menționat că în anul 1643 numărul populației orășenești era de 66.220 de persoane în care intrau orașenii din Bacău, Iași, Huși, Vaslui, Bârlad, Galați, Cotnari, Suceava, Baia, Neamț, Piatra, Trotuș, Roman [26], iar pentru restul se adaugă încă la 30.000-40.000 de locuitori pentru celălalte 15 orașe dintre cele 28 sau 32 de târguri, fapt pe care-l consemna D.Cantemir, unde după datele arheologice numai în

orașul Suceava numărul meșteșugarilor atingea 27% din numărul populației, deci dacă luăm în calcul cele 96.220-106.220 persoane se obțin 25.979-28.679 de meșteșugari în zonele urbane ale țării. În timpul domniei lui Vasile Lupu, prosperitatea economică a Moldovei avea să contribuie și la sporul demografic al țării, în general, și al așezărilor urbane în special [27]. Credem că populația acestui principat era de 500.000 oameni, în târguri și orașe aflându-se un procent relativ mic, de numai 7-8%. Mărturii contemporane atestă astfel la Iași, în capitala țării, o populație de peste 35.000 locuitori. O altă apreciere, după un deceniu, presupune că populația capitalei țării se ridică la 48.000 locuitori [28], desigur o cifră exagerată. În schimb, pentru alte așezări urbane, se dau cifre mult mai rezonabile: Galați – 2.500 locuitori, Roman – 3.000 locuitori, Piatra Neamț – 1.500 locuitori, Huși, Bacău, Vaslui – 1.000 locuitori etc. [29]. Cât de aglomerate sunt orașele românești se poate vedea și din faptul că în majoritatea orașelor din Țara Românească și Moldova numărul de case depășea 150-600 de case, deci între 750-3.000 locuitori. Iată doar cifre sporadice din sec. XVII din orașul Bacău între 2000-5000 de case, Vaslui între 250-416 case, Târgu Neamț circa 250 de case, la Huși 300-400 de case, la Piatra circa 300 de case, iar la Roman între 350-600 de case. În mare parte, aceste cifre sunt valabile și pentru sec. XVI. Unele orașe, cum ar fi Târgoviște, Suceava, Galați au între 4.000-5.000 de case – după relatările unor călători străini ce au trecut prin aceste părți sau a misionarilor catolici stabiliți în orașele moldovenești. Cele mai populate orașe erau în această perioadă Iași și București. În Iași circa 7.000-15.000 de case sau circa 35.000-75.000 locuitori. Populația orașelor se poate mări temporar prin venirea cu ocazia târgurilor periodice, ce au loc în fiecare oraș, a unor negustori străini și a locuitorilor din regiunile înconjurătoare. Populația orașelor muntene și moldovene era variată în ceea ce privește originea, precum și în privința ocupațiilor locuitorilor acestora [30]. Documentele vremii menționează încă din sec. XV un număr însemnat de negustori străini stabiliți în orașele moldovene sau muntene pe piețele din Transilvania sau Polonia. De altfel, în două orașe socotite orașe locuite de sași – Câmpulung în Țara Românească și Baia în Moldova, avem în sec. XVI-XVII un număr foarte mic de sași, în comparație cu ceilalți orășeni. La Câmpulung, în sec. XVI, 900 de focuri, numai 40 de sași, iar la mijlocul sec. XVII sunt menționați 400 de adulți și 100 de copii. La Baia, arată Bandini, sașii au avut 1.000 de case cu 6.000 de locuitori, dintre care abia 40 de case cu 256 de locuitori [31].

Este de la sine înțeles că printre negustorii și meșteșugarii orașelor noastre întâlnim și greci, sași, unguri, armeni, dar aceasta nu înseamnă că ei erau singurii locuitori ai orașelor. Existența unui număr destul de mare de meșteșugari și negustori străini printre orășeni se explică și prin faptul că în general locuitorii unui oraș sunt amestecați tocmai datorită specificului orășenesc ce permite stabilirea acolo a unor oameni de o anumită specialitate – indiferent de originea lor – care se găsesc cele mai propice pentru desfășurarea activității lor. Și din punctul de vedere al ocupației, găsim în orașe mai multe categorii de locuitori. Majoritatea populației este formată din meșteșugari, dar acest lucru este valabil mai ales pentru sec. XVI, când meșteșugarii vor lucra din ce în ce mai mult pentru piață, satisfăcând necesitățile consumatorilor. Pe măsură ce crește numărul meșteșugarilor, se produce o diferențiere, atât în ceea ce privește specialitatea, cât și în ceea ce privește poziția socială. Alături de meșteșugarii din orașe se găsesc numeroși negustori, despre a căror activitate și existență ne vorbesc documentele interne și externe din această perioadă. Printre locuitorii orașelor din Moldova și Țara Românească mai găsim boieri și preoți, țărani dependenți și robi-țigani. Uneori și orășenii propriu-zisi au robi-țigani. Din cauza existenței acestor categorii – alături de meșteșugari și negustori – în oraș nu avem o populație omogenă din punctul de vedere al ocupațiilor orășenești.

Dacă analizăm datele din 1683, în Moldova locuiau peste 860.000 locuitori, dintre care majoritatea o alcătuiau țărani [32].

Tabelul 7

Pentru sec. XVIII, în condica de bir din 1777, observăm următoarea situație

Ținutul	Birnici / capi de familie	Preoții (fete bisericești)	Neguțători	Vătași (slugi domnești)	Total
Soroca	21.952	216	77	84	22.252
Orhei	25.960	204	114	14	27.080
Lăpușna		-	380	-	
Codru	1.108	60	-	-	1.168
Greceni	2.840	22	-	50	2.862
Total	51.860	544	658	784	53.302
Total	259.300	2.720	3.290	3.920	266.510 locuitori în spațiul Pruto-Nistrean

Deci, din tabel se observă că în spațiul Pruto-Nistorean locuiau 266.510 locuitori fără Bugeac și Hotin [33], dintre care 6.700 familii sau 33.500 locuitori însuma raiaua Hotin și 60-70 mii în Bugeac, în total aproximativ 370.000 locuitori. În tabel lipsește populația orășenească din Soroca, Orhei. Unul dintre acești negustori Saint-Priest, în anii 1760-1764, a vizitat între altele și țările românești. Notele și impresiile adunate le-a întrebuințat la redactarea studiului său: *Eclaircissements sur le commerce de la Mer Noire* [34] terminat la începutul anului 1768 și până astăzi a rămas în manuscris. În acest studiu, se găsesc capitole întregi consacrate negoțului românesc, observațiuni extrem de importante pentru cunoașterea bogățiilor țărilor noastre în sec. XVIII. Din această cauză, vom analiza în paginile ce urmează chestiunile cu privire la țările românești. Dar, cam în timpul când Saint-Priest își termina opera, un alt negustor de origine rus, vizita Moldova, iar în jurul anului 1769 își termina și acesta redactarea notelor [35]. Relațiunile acestui călător le vom da ca o completare la studiul negustorului francez.

Saint-Priest a fost însărcinat de Guvernul francez să studieze posibilitatea întinderii comerțului francez în Marea Neagră în țările din răsăritul Europei. Astfel a fost nevoit să viziteze toate provinciile turcești care înconjurau această mare. A studiat cu amănunțime Crimeea, apoi a trecut la țările noastre. S-a oprit mai apoi la vechea Basarabie sau Bugeac, cum au botezat-o tătarii de la venirea lor aici (1560).

Tighina. Găsește că-i orașul cel mai important din această provincie. Este situat pe malul meridional al Nistrului și are vreo 80.000 de locuitori: moldoveni, răileni, armeni și evrei. Avea și o garnizoană numeroasă comandată de un pașa cu trei cozi [36]. **Căușani.** Se află la vreo 6 leghe (27 km) la sud de Tighina. Era locuit de tătari, moldoveni, armeni, persani și evrei. În total erau 35.000-40.000 locuitori. Era comandat de subași tatar, numit de han.

Cetatea Albă. Este situat pe malul drept al Nistrului la o leghe de mare și la 18 leghe de la Tighina. Era păzit de ieniceri și avea 40.000 de locuitori, dintre care 30.000 mahomedani și 10.000-12.000 răileni, armeni, greci și moldoveni. Evreilor nu li s-a permis să se așeze în acest oraș, de aceea nu se găsea nici unul. Se observă că cifrele privind Tighina diferă de la 80.000 la 42.000 de locuitori.

Acest tabel a fost binevenit pentru a elucida schimbările ce au intervenit după războiul ruso-turc din 1768-1774 și după cataclismele survenite – foamete, cutremure, precum și emigrări și ale moldovenilor peste hotare și imigrării de peste hotare a altor locuitori. Această analiză este necesară pentru a remarca populația care plătea dări și era supusă birului împărătesc, vedem cine și cu ce se răsplătea față de domnie, la fel, putem afla numărul meșteșugarilor, categoriile lor.

Deci, din recensământul făcut de ruși lipsește Hotinul, însă după datele turcești, când ei au preluat cetatea și ținutul Hotin, aici găsim 6.700 familii de birnici, deci putem vorbi de 35.000-40.000 locuitori și de aici putem vorbi de 3% meșteri, restul erau obligați la dări în natură. Pentru Moldova medievală observăm în jur de 60.000 de familii imposabile, față de Țara Românească în jur de 100.000-120.000 de familii imposabile. Deși succinte, interesante sunt și imaginile, prezentate de călătorii străini asupra orașelor din țările române, relatările conținând uneori și date demografice, pe lângă descrieri propriu-zise ale lor și ale împrejurimilor.

Concluzii

În sec. XIV-XV populația romanică constituia 80-85%, iar în sec. XVI-XVIII aceasta constituia 90-95% din populație. Populația a crescut de la 350.000-400.000 locuitori în sec. XIV-XV descrescând la 300.000-350.000 locuitori, în sec. XVI a crescut la 460.000 locuitori, în sec. XVII la 500-600 mii, ca să aibă la 1774 – 564.340 locuitori după recensământul rușilor la care se adăugau aproximativ 22-27% de populație care s-a refugiat, deci populația care era prezentă până la 1768 – circa 700.000-750.000 locuitori. Cifrele variază din secol în secol, ceea ce se lămurește prin dese războaie, ciume și imigrări masive ale populației din cauza dărilor grele. Catagrafiile realizate de austrieci și ruși nu oglindesc nici ele decât aproximativ realitatea, și aceasta din cauza dificultăților pe care le întâmpinau din partea elementelor locale, ale căror susceptibilități căutau să le menajeze pentru a-și asigura concursul lor, fie a intereselor pe care aceste state le aveau. Louis Roman arată, într-un studiu publicat acum câțiva ani, în cazul catagrafiei 1773/1774 pentru unele grupuri de sate coeficientul de omisiuni se ridică la circa 50% [37]. Pentru a nu atrage atenția altor puteri europene asupra Principatelor Dunărene și pentru a justifica cu mai mare ușurință o eventuală ocupare a acestora, imperiile amintite căutau să prezinte cele două țări ca fiind puțin populate și lipsite de valoare economică.

Referințe:

1. Jacques Le Goff. Omul medieval. - București: Polirom, 1999, p.110.
2. Manolescu Radu. Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare. - București, 1964, p.49; Iorga N. Acte și fragmente cu privire la istoria românilor. Vol.III. - București, 1897, p.85.
3. Siruni H. Armenii în România // Arhiva Românească. Tom.V. - București, 1940, p.160.
4. Ibidem.
5. Полевой Л.Л., Торамонян А.Х. Армянская гончарная мастерская Пруто-Днестровья в XIV веке // Историческо-филологический журнал. Арм. ССР. - 1971. - №2.
6. Полевой Л.Л. Очерки исторической географии Молдавии. XIII-XV вв. - Кишинев, 1979, p.83.
7. Giurescu C.C. Contribuțiuni la studiul originilor dezvoltării burgheziei române până la 1848. - București, 1972, p.39; Ghilbert de Lannoy. Oeuvres. - Ed. Gh. Potvin Lowain, 1878, p.59.
8. Giurescu C.C. Op. cit., p.39; Giurescu C.C. Târguri sau orașe sau cetăți moldovene din sec. al X-lea până în mijlocul sec. al XVI. - București, 1967, p.91-92.
9. Ciobanu Șt. Basarabia. Chișinău, 1993, p.65.
10. DIR. A. sec.XVI, vol. IV. (1591-1600), p.4-6, București, 1952; Turcu C. Cele mai vechi statistici moldovenești // Studii și Cercetări științifice și istorice (SCȘI), ist., VII, 1956, fasc.II, p.74-76.
11. DIR. A. sec.XVI, vol. IV. (1591-1600), p.4-6, București, 1952; Turcu C. Op. cit., p.74-76.
12. Codrescu T. Studii și Documente. Vol.VI, p.342.
13. Ștefănescu Șt. Demografia diminsiuena istoriei. - Editura Făclia, 1974, p.23.
14. Ibidem, p.24; Iordan I. Toponimia românească, p.201-202.
15. Ștefănescu Șt. Op. cit., p.24; Roman Louis. Așezarea statornică a românilor transilvăneni în Țara Românească (1739-1831) // Studii. - 1971. - Nr.5. - P.910.
16. Ștefănescu Șt. Op. cit., p.24; Prodan D. Din istoria Transilvaniei. Vol.I. Ediția III. - București, 1963, p.275.
17. Ștefănescu Șt. Op. cit., p.24; Prodan D. Op. cit., p.275.
18. Кабурзан В. Народонаселение Бессарабской области и левобережных районов Приднестровья. Конец XVII-первая половина XIX века. - Кишинев, 1974, с.12; Iorga N. Studii și documente cu privire la istoria românilor (S.D). Vol.VI, p.318, 319, 371, 378.
19. Драгнев Д.М. Динамика численности населения и некоторые миграционные процессы в Карпато-Днестровских землях XVIII века. с.296-301 // Юго-Восточная Европа в средние века. - Кишинев, 1972.
20. История народного хозяйства Молдавской ССР (С древнейших времен до 1812). Т. I. - Кишинев, 1976, с.332; Центральный Государственный Военный Исторический Архив. Ф. 44, оп. 193, д. 166, л. 364.
21. Центральный Государственный Военный Исторический Архив Древних актов. Ф. 293, д. 187, л. 200.
22. Neculce Ioan. Buletinul muzeului municipal. - Iași, 1921, p.6.
23. Dmitriev P. Moldova în epoca feudalismului. Vol.VII. Partea II. Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774. - Chișinău, 1975, p.357-399.
24. Codrescu T. Uricariul. Vol.VIII, p.363-368.
25. Zabalotnaia Lilia. Structura etnică și confesională a catolicilor la sfârșitul secolului al XVI-lea-mijlocul secolului al XVII-lea // Simpozionul Internațional Dinastia Movileștilor – interferențe politice și culturale ale elitelor din Europa Centrală și de Est. Secolele XVI-XVII. - Chișinău, 2006, p.15.
26. История народного хозяйства Молдавской ССР (С древнейших времен до 1812). Т. I. - Кишинев, 1976, с.180.
27. Vasile Lupu domn al Moldovei (1634-1653). - București, 1991, p.57; Ligor A. Aspecte demografice, p.82-83.
28. Vasile Lupu domn al Moldovei (1634-1653), p.57; Călători străini despre țările române. Vol.V, p.116, 328.
29. Vasile Lupu domn al Moldovei (1634-1653), p.57; Ligor A. Aspecte demografice, p.63-72.
30. Lehr Lia. Aspecte urbanistice și formele de proprietate în orașele Moldovei și Țării Românești. (Secolele XVI-XVII) // Revista de istorie. - 1980. - Tom 33; Călători străini despre țările române. - București, 1972, vol.IV, p.37-43 și 576-577; vol.V, p.299 și 325.
31. Lehr Lia. Op. cit.; Călători străini despre țările române. - București, 1972, vol.IV, p.37-43 și 576-577; vol.V, p.299 și 325.
32. Chitroagă Ion. Modificări în organizarea administrativă a teritoriului Moldovei din stânga Prutului în sec. XVI-XVIII, p.165 // Tyragetia: Revista de arheologie, istorie, culturologie XIV. - Chișinău: Tyragetia, 2005; Ciurea D. Organizarea administrativă a statului feudal Moldova (sec. XIV-XVIII) // Anuarul Institutului de Istorie Arheologie „A.D. Xenopol”. Vol.II. - Iași, 1965, p.165.
33. Ciobanu Șt. Op. cit., p.65.
34. Holban T. Contribuție la istoria comerțului românesc în sec. XVIII. Extras din Revista Economia Română. Nr.4-5 din septembrie-octombrie 1942, p.2; Archives des Affaires Etrangères, Mémoires et Documents, Turquie, nr.14, f.16-198 (din Paris). Lucrarea lui Saint-Priest era gata în 1768 și cu un raport o înaintase Ministerului de Externe, înainte de 17 iulie, când a fost numit ambasador la Constantinopol în locul lui De Vergennes (Hurmuzaki, Documente 1, I, p.760).

35. Holban T. Op. cit., p.2; a se vedea Academia Română, Fot. Doc (I.Bogdan), XXII. Autorul nu dă data, nici anul, dar din cuprinsul memoriilor reiese că acesta a vizitat Moldova în preajma războiului ruso-turc, iar lucrarea a fost terminată în vremea războiului.
36. Holban T. Op. cit., p.3.
37. Ștefănescu Ștefan. Op. cit., p.23; Roman L. Izvoare din perioada 1750-1790 referitoare la localitățile și populația Țării Românești // Studii și articole de istorie. - Vol.XIV. - București, 1969, p.116.

Prezentat la 18.12.2009